

คุณรักษเต่า เรายักษ์คุณ: ศัลย์ฯ ก็นความสุขสูงสุด

คณิตา ซาดิ, พัสดา ภักดีกำจร, ธาวิณี เพชรรัตน์
แผนกการพยาบาลศัลยกรรมฯ งานบริการพยาบาล โรงพยาบาลศรีนครินทร์

มะเร็งเต้านมเป็นมะเร็งที่พบมากเป็นอันดับ 1 ในสตรีไทย และเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญอันดับ 2 รองจากมะเร็งปากมดลูก อัตราการเป็นมะเร็งเต้านมพบมากขึ้นเรื่อยๆ ประมาณ 1 ใน 10 ของผู้หญิงมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งเต้านมในช่วงหนึ่งของชีวิตโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญสูง มะเร็งเต้านมเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของโลกและของประเทศไทยเพราะนอกจากจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตแล้วยังเป็นโรคที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายในการรักษาสูง¹ การพัฒนาระบบบริการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมอย่างครบวงจรตั้งแต่การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การตรวจรักษา และการฟื้นฟูสภาพ จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตผู้ป่วยดีขึ้น

การสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคมุ่งเน้นเป็นสิ่งจำเป็นหากประชาชนมีความตระหนักและเอาใจใส่สุขภาพตนเองตนเองมากขึ้น สามารถตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ และสามารถตัดสินใจได้ว่ามีปัญหาอย่างไรที่ควรไปพบแพทย์แต่เนิ่นๆ การตรวจพบความผิดปกติตั้งแต่ระยะเริ่มแรกสามารถรักษาให้หายขาดได้หรือผลการตอบสนองต่อการรักษาค่อนข้างดี จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในด้านการรักษาพยาบาล ลดภาระทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ²

โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มีผู้ป่วยที่มารับบริการโรคเต้านมจำนวนมาก จึงได้เกิดกลุ่มดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านม (PCT CA Breast) โดยในปี พ.ศ. 2546-2549 ได้สร้างเครือข่ายระหว่าง แผนกการพยาบาลผู้ป่วยนอกและแผนกการพยาบาลผู้ป่วยในมีการให้สูติศึกษาและจัดทำกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนทุกวันศุกร์เช้า ที่ห้องตรวจศัลยกรรม

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 จัดตั้งชมรมรักษัปทุม โดยมี รศ.นพ. วัชรพงศ์ พุทธิสวัสดิ์ เป็นประธานชมรม ชื่อชมรมผู้ป่วยช่วยตั้งชื่อและลงมติใช้ชื่อ ชมรมรักษัปทุม ดำเนินงานโดยทีมสหสาขาวิชาชีพ และจัดตั้ง PCT CA Breast ในปี พ.ศ. 2550 โดยมี ผศ.นพ.ดำเนิน วชิโรดม เป็นประธานกลุ่ม

พ.ศ.2550 รศ.นพ.วัชรพงศ์ พุทธิสวัสดิ์ เตรียมทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อเปิดหน่วย รักษาปทุม ที่ชั้น 3 อาคาร สว.1

วันที่ 25 มกราคม 2551 เปิดหน่วยรักษัปทุมและชมรมรักษัปทุมที่ชั้น 3 อาคาร สว.1 เพื่อให้บริการตรวจรักษาผู้ป่วยโรคเต้านม ปัจจุบันหน่วยรักษัปทุมเปิดให้บริการเป็นแบบผู้ป่วยนอกในเวลาราชการเฉพาะโรคเกี่ยวกับเต้านม ให้การบริการตรวจรักษาโรคมะเร็งเต้านมที่ครบวงจร³ ได้แก่

- ✓ ดิจิตอลแมมโมแกรม/ Ultrasound Guide biopsy / core needle biopsy/ การตรวจวินิจฉัยที่ทันสมัยทำให้ Early detection ได้

- ✓ Pathology – สามารถตรวจReceptorต่างๆ ได้ครบถ้วน

- ✓ การผ่าตัดที่ทันสมัยโดยแพทย์ที่เชี่ยวชาญ -การผ่าตัดที่ได้มาตรฐานสากลทั้งแบบเก็บเต้านมไว้และสร้างเต้านมใหม่

- ✓ เคมีบำบัด- ยาเสริมการรักษาที่ได้มาตรฐานสากล

- ✓ การฉายรังสี

- ✓ ทีมผู้ดูแลSpecialist ทีมสหสาขาวิชาชีพ ทีมพยาบาล ผู้ดูแลทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องมีศักยภาพเป็นพยาบาลชำนาญการ และชำนาญการพิเศษด้านการ พยาบาลผู้ป่วยมะเร็งเต้านม มีการทำงานเชื่อมโยงกัน

- ✓ ให้การดูแลโดยทีมสหสาขาวิชาชีพเน้นการดูแลครบ 4 มิติ การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค (บริการสุขุมชน ตรวจคัดกรอง/สอนการตรวจเต้านมด้วยตนเองอย่างถูกวิธีและสร้างชุมชนต้นแบบ) การตรวจรักษามะเร็งเต้านมที่ได้มาตรฐานสากล และการฟื้นฟูสภาพ

- ✓ รูปแบบการดูแลที่ชัดเจนตั้งแต่ก่อนผ่าตัด หลังผ่าตัด การติดตามผลการรักษาต่อเนื่องจนถึงPCU เยี่ยมบ้านในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลศรีนครินทร์ ร้อยละ 100

หลังจากเปิดให้บริการที่หน่วยรักษัปทุมพบว่า มีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2551-2552 ยังไม่แยกเก็บข้อมูลกับผู้ป่วยนอกศัลยกรรม ในปี พ.ศ. 2553-2556 มีผู้ป่วยมะเร็งเต้านมมาใช้บริการจำนวน 1,635, 1,800, 2,035 และ 2,276 ราย ตามลำดับ โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2555 พบว่าเป็นบุคลากรในมหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 34 ราย และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ตามความเจริญของบ้านเมือง และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป (Life style change) บทบาทของพยาบาลในการให้บริการที่หน่วยรักษัปทุมเป็นการ

พยาบาล ผู้ป่วยนอกโรคมะเร็งเต้านม ซึ่งเป็นส่วนเชื่อมโยงกับหอผู้ป่วยและหน่วยงานอื่นๆในทีมสุขภาพที่ให้การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งเต้านม ในโรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แบ่งเป็น 3 บทบาทหลัก ได้แก่

1. บทบาทการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมในระยะแรกเริ่มรับการตรวจวินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งเต้านม
2. บทบาทพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมในระยะรับการรักษาด้วยวิธีการผ่าตัดมะเร็งเต้านม และเสริมด้วยยาเคมีบำบัด
3. บทบาทพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมในระยะติดตามผลการรักษาตลอดชีวิต

กิจกรรมการพยาบาลที่สำคัญ ได้แก่

1. งานด้านบริการตรวจรักษาพยาบาล⁴
  - นอกจากการให้การพยาบาลผู้ป่วยนอกโรคเต้านมตามมาตรฐานวิชาชีพแล้วยังให้ความสำคัญในการให้ข้อมูลและคำแนะนำการรักษายาบาลตั้งแต่แรกเริ่ม การให้คำปรึกษาและข้อมูลเตรียมความพร้อมในการรับผลการวินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งเต้านม(รับทราบข่าวร้าย) เตรียมความพร้อมรับการรักษาโดยวิธีการผ่าตัด ยาเคมีบำบัด และยาต้านฮอร์โมน
  - สอนและให้คำแนะนำผู้ป่วยหลังผ่าตัดมะเร็งเต้านมบริหารข้อไหล่เพื่อป้องกันข้อไหล่ติดและแขนบวมและติดตามประเมินภาวะแทรกซ้อนหลังผ่าตัดทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
  - เป็นผู้นำทีมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมจัดกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มมีตราภาพบำบัดกลุ่มจิตอาสาวิชาชีพ
  - จัดทำและรวบรวมคู่มือ แผ่นพับ ซีดี ให้เป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้
  - จัดหาหมวก วิกผม และเต้านมเทียม ไว้บริการผู้ป่วยที่ต้องการใช้ดูแลรักษาต้านภาพลักษณ์
  - ร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพจัดทำ CARE MAP CPG CNPG มาตรฐานการพยาบาลผู้ป่วยมะเร็งเต้านม การติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวและงานวิจัย
2. งานด้านบริการวิชาการสังคม
  - หน่วยวิชาชีพพร้อมกับทีมดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมออกให้บริการวิชาการสังคมแก่ ประชาชนในการเฝ้าระวังโรค มะเร็งเต้านม โดยการให้ความรู้และฝึกทักษะการตรวจเต้านมด้วยตนเองอย่างถูกวิธี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ได้แก่ หน่วยปฐมภูมิของโรงพยาบาล 3 แห่ง และร่วมกับผู้นำชุมชน ตลอดจนบุคลากรทางสุขภาพในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และ

นครราชสีมา รวม 8 ครั้ง โดยตอบสนองนโยบายของฝ่ายการพยาบาล ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชน การบริการเชิงรุก (สร้างนำซ่อม) การสร้างชุมชนต้นแบบนำทีมโดยหัวหน้าโครงการ นางศิริพร มงคลถาวรชัย หัวหน้างานบริการพยาบาล และทีมแพทย์ ทีมพยาบาลศัลยกรรม หน่วยวิชาชีพทุก โดยได้จัดโครงการฝึกทักษะการตรวจเต้านมด้วยตนเอง และการดูแลตนเองในการเฝ้าระวังโรค มะเร็งเต้านม ในสตรีไทยมาอย่างต่อเนื่อง และในปี พ.ศ.2557 เป็นการครั้งที่ 9 ที่ อ.พระยืน จ.ขอนแก่น ภายใต้โครงการต้นแบบในการเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพในผู้ใหญ่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น การส่งเสริมให้บุคลากรและประชาชนมีความเข้มแข็งและมีวินัยในการเฝ้าระวังติดตามการดูแลตนเองอย่างเคร่งครัด รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนต้นแบบมีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดประสบการณ์จริงในการเข้าสู่ชุมชนต้นแบบสำเร็จ จะส่งผลให้มีชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น

รูปแบบกิจกรรมประกอบด้วย

- o สำรวจข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมตรวจเต้านมด้วยตนเองของผู้เข้ารับการอบรม
  - o ประเมินความรู้ก่อนการอบรมและหลังการอบรม
  - o บรรยายให้ความรู้และถามตอบข้อสงสัย โดยแพทย์และพยาบาล
  - o จัดนิทรรศการแบบโปสเตอร์
  - o สาธิตการตรวจเต้านมด้วยตนเองบนหุ่น
  - o แบ่งกลุ่มฝึกทักษะการตรวจเต้านมด้วยตนเองบนหุ่น
  - o ตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านมโดยแพทย์และพยาบาลที่มีความชำนาญ
  - o แจกเอกสารคู่มือการฝึกทักษะการดูแลตนเองในการเฝ้าระวังโรค มะเร็งเต้านม
  - o ติดตามประเมินผลหลังจัดอบรมแล้ว 1 เดือน
- จากการดำเนินงานที่ผ่านมา เราสามารถคัดกรองและให้ความรู้แก่ประชาชนในการเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพในการเกิดมะเร็งเต้านมแก่ประชาชน จำนวน 2,320 ราย พบความผิดปกติ 174 ราย และส่งตัวมารักษาตามโรงพยาบาลต่างๆ ตลอดจนการให้คำแนะนำในการเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจระดับดี-ดีมาก ร้อยละ 100 ความรู้ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการหลังเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นร้อยละ 100 หลังการอบรมทุกคนมีทักษะการตรวจเต้านมด้วยตนเองอย่างถูกวิธี

และภายใน 1 เดือน ผู้เข้าอบรม 1 ราย สามารถนำความรู้ถ่ายทอดต่อบุคคลอื่นได้เฉลี่ย 5 ราย การตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านมระยะแรกโดยทีมแพทย์และพยาบาลที่ไปบริการที่ชุมชนตรวจพบ ความผิดปกติที่ต้องส่งตรวจวินิจฉัยเพิ่มเติมร้อยละ 5-10

ภายในโรงพยาบาลศรีนครินทร์เอง เราเห็นความสำคัญของการดูแลบุคลากรภายในโรงพยาบาล แผนกการพยาบาลศัลยกรรมฯได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่บุคลากร จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ บุคลากรฝ่ายการพยาบาลและบุคลากรหน่วยตัดเย็บและซักฟอกของงานแมมมา ซึ่งมีผู้หญิงทำงานเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้ป่วยและญาติในเรื่องพักญาติ โรงพยาบาลศรีนครินทร์นอกจากนั้น ทางหน่วยรักษัษุทุมยังเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ป่วย ญาติและจิตอาสา มีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เยียวยารักษาจิตใจด้วยความเอื้ออาทรทุกวันจันทร์และวันพุธอย่างต่อเนื่อง ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถดำเนินชีวิตได้ปกติหรือใกล้เคียงปกติ (ผลการสำรวจคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับที่ร้อยละ 82)

ตัวอย่าง Health Care Service เช่น กิจกรรมมิตรภาพบำบัด : การดูแลตนเองเมื่อเป็นมะเร็งเต้านม โดยมีเป้าหมายให้ผู้ป่วยและผู้ดูแลได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การดูแลตนเอง เพื่อให้ผู้ป่วยมีความสุขกาย สุขใจ ตามสภาวะแต่ละบุคคล หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข สามารถดูแลตนเองได้แบ่งปันผู้อื่นได้ ซึ่งพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ใช้แนวคิดการดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน:ชีวิตเป็นสุขได้แม่เป็นมะเร็งเต้านม^๑

ทีมการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านม ได้ตระหนักและตอบสนองความต้องการของผู้มาใช้บริการที่มีปัญหาของโรคเต้านมและขอเป็นส่วนหนึ่งในการคืนความสุขสู่สังคม รวมทั้งมีการพัฒนาการบริการ การบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุและตอบสนองตามนโยบายแผนยุทธศาสตร์ ของคณะแพทยศาสตร์ ในการเป็นเลิศในการบริการ (Excellence Center) ที่มีคุณค่าต่อสังคมและมวลมนุษยชาติ ดังนี้

GO Premium - ร่วมกับทีมสหสาขาให้บริการผู้ป่วยเต้านม แบบ One Stop service และมีแผนพัฒนาระบบบริการสู่ความเป็นเลิศ ภายใน ปี พ.ศ. 2560

GO Professional - ให้บริการตรวจรักษาพยาบาลผู้ป่วยมะเร็งเต้านม โดยทีมแพทย์ พยาบาลที่มีชำนาญเฉพาะทางรับผิดชอบดูแลผู้ป่วย เชื่อมโยงกันทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ห้องตรวจผู้ป่วยนอก หอผู้ป่วยใน รังสีวินิจฉัย รังสีรักษาและเคมีบำบัด

GO Innovation - มีโครงการพัฒนางาน นวัตกรรมและผลงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง ในหน่วยรักษัษุทุม บุคลากรจัดทำ

คู่มือทางการแพทย์ในการดูแลผู้ป่วย จำนวน 3 เรื่อง คู่มือสำหรับผู้ป่วย จำนวน 3 เรื่อง วิถีชีวิตการให้ความรู้ 1 เรื่อง งานวิจัย จำนวน 3 เรื่อง และกำลังดำเนินการจำนวน 3 เรื่อง มีนวัตกรรมป้องกันภาวะขอไหล่ติด เช่น รอกซักบริหารขอไหล่ที่หอผู้ป่วย 3ก การดูแลด้านภาพลักษณ์ที่หน่วยรักษัษุทุมได้แก่ การบริการหมวกใฉไล เต้านมเทียม แจกฟรี จำนวน 500-700 ชิ้นต่อปี บริการให้ยืมวิกผมจำนวน 70-100 ชิ้นต่อปี ผู้ป่วยสามารถเลือกใช้ตามความต้องการ

GO International - ปัจจุบันมีชาวต่างชาติมาใช้บริการตรวจรักษามะเร็งเต้านมที่มากที่สุด คือ จากประเทศลาว ประมาณ 20 ราย/เดือน และหน่วยงานมีการพัฒนาบุคลากรและสื่อความรู้ต่างๆให้เป็นสากลเตรียมเข้าสู่ AEC รวมทั้งเตรียมรับการมาใช้บริการของชาวต่างชาติ ตลอดจนพร้อมรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการศึกษาดูงานทั้งภายในและนอกประเทศ

ตลอดระยะเวลาในการให้บริการของหน่วยรักษัษุทุม ตั้งแต่การเปิดหน่วยในปี พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน เราได้นำผลลัพธ์ทางคลินิกมาเป็นแนวทางพัฒนาร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ ซึ่งได้แก่ อัตราการติดเชื้อของแผลผ่าตัด อัตราการเกิดภาวะขอไหล่ติด อัตราการเกิดภาวะ Lymphedema อัตราการเกิดภาวะ Seroma และอัตราความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมาย นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2557 มีตัวชี้วัดที่เพิ่มขึ้นอีก 4 ตัว จากเกณฑ์ ที่ สปสช.กำหนด ได้แก่ 1.ผู้ป่วยรายใหม่ที่มีก้อนที่เต้านมที่สงสัยเป็น มะเร็งเต้านมที่ได้รับการประเมินด้วย diagnostic imaging (เอกซเรย์เต้านม) ภายใน 2 สัปดาห์ 2. การได้รับรายงานผลการตรวจชิ้นเนื้อและHormonal receptor หลังทำผ่าตัดภายใน 2 สัปดาห์ 3. การได้รับการผ่าตัดหลังจากได้รับผลการตรวจชิ้นเนื้อภายใน 4 สัปดาห์ และ 4. การได้รับ Adjuvant treatment หลังทำผ่าตัดภายใน 4 สัปดาห์ ซึ่งสามารถบรรลุเป้าหมาย เป็นอย่างดี

มะเร็งเต้านมเป็นโรคร้ายที่สามารถค้นพบได้ด้วยตนเอง หากพบระยะแรกและตัดสินใจรักษา สามารถรักษาได้ผลดีหรือหายขาดได้ หน่วยรักษัษุทุม แผนกการพยาบาลศัลยกรรมฯและทีมการดูแลผู้ป่วยมะเร็งเต้านมตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจคัดกรองมะเร็งด้วยตนเองเพื่อให้สามารถค้นพบความผิดปกติของโรคเต้านมตั้งแต่ระยะเริ่มแรกและได้เปิดให้บริการตรวจรักษาและให้คำปรึกษาบริการฝึกทักษะการตรวจเต้านมด้วยตนเอง ทั้งในและนอกหน่วยงานเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพเต้านมที่ดี ปลอดภัยทางไกลมะเร็งเต้านม...คุณรักษัษุทุม เรารักษัษุทุมเพื่อสุขภาพและความสุขของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

1. สุรพงษ์ สุภาภรณ์, สรรชัย กาญจนลาภ, สุมิต วงศ์เกียรติขจร บรรณาธิการ. 2543
มะเร็งเต้านม. โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าสภากาชาดวิทยาลัยสัตวแพทย์
นานาชาติแห่งประเทศไทย. บริษัทพิมพ์ดีจำกัด. กรุงเทพมหานคร.
พิมพ์ครั้งที่2.
2. คำเนิน วชิโรดม และคณะ. 2557. มะเร็งเต้านม: การป้องกัน
และการดูแลตนเอง. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา. ขอนแก่น. พิมพ์ครั้งที่
1.
3. อาคม ชัยวีระวัฒน์, เสาวคนธ์ ศุกรโยธิน, สุเมธ รินสุรวงศ์, อีรวุฒิ
คูหะเปรมะ. บรรณาธิการ. 2550. แนวทางการตรวจวินิจฉัย และ
รักษาโรคมะเร็งเต้านม. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่2.
4. ธิดา ปัญจพันธ์พงศ์, บุญผาชาติ ขุนอินทร์, พรจันทร์ สัยละมัย,
นันทยา คุณา, บรรณาธิการ. 2551. แนวปฏิบัติการพยาบาล
โรคมะเร็งเต้านมที่รักษาทางศัลยกรรม. บริษัท ราไทยเพรส จำกัด.
กรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่1.
5. Modonut. 2554. ธรรมชาติคืออะไร? มารู้จัก "ธรรมชาติ" กันเถิด.
คนขอมูลเมื่อ 6 กันยายน 2556, จาก <http://www.modonut.net/showdetail.asp?boardid=820>.

